

Abraham genuit Isaac: qui cum quadraginta esset annorum, duxit uxorem Rebeccam, filiam Bathuel Syri de Mesopotamia, sororem Laban. Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis: qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebecce. Sed collidebantur in utero ejus parvuli; quæ ait: Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? Perrexitque ut consuleret Dominum. Qui respondens, ait: Duæ gentes in utero tuo sunt, et duo populi ex ventre tuo dividuntur, populusque populum superabit, et major serviet minori. Jam tempus pariendi advenerat, et ecce gemini in utero ejus reperti sunt. Qui prior egressus est, rufus erat, et totus in morem pellicis hispidus: vocatumque est nomen ejus Esau. Protinus alter egrediens, plantam fratris tenebat manu, et idcirco appellavit eum Jacob. Sexagenarius erat Isaac, quando nati sunt ei parvuli. Quibus adultis, factus est Esau vir gnarus venandi, et homo agricola: Jacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis. Isaac amabat Esau, eo quod de venationibus illius vesceretur; et Rebecca diligebat Jacob. B. XXX. Coxit autem Jacob pulmentum, ad quem cum venisset Esau de agro lassus ait: Da mihi de coctione hac rufam, quia oppido lassus sum. Quam ob causam vocatum est nomen ejus Edom. Cui dixit Jacob: Vende mihi primogenita tua. Ille respondit: En morior, quid mihi proderunt primogenita? Ait Jacob: Jura ergo mihi. Juravit Esau (1), et vendidit primogenita. Et sic accepto pane et lentis edulio, et comedit, et bibit, et abiit, parvipendens quod primogenita vendidisset.

C. XLVIII, Cap. XXVI. — Orta autem fame super terram, post eam sterilitatem quæ acciderat in diebus Abraham, abiit Isaac ad Abimelech regem Philistinorum in Gerara. T. XX, B. XXX. Apparuitque ei Dominus, et ait: Ne descendas in Ægyptum, sed quiesce in terra quam dixero tibi. Et peregrinare in ea, erogaque tecum, et benedicam tibi: tibi enim et semini tuo dabo universas regiones has, complens juramentum quod spondidit Abraham patri tuo. Et multiplicabo semen tuum, sicut stellas cæli;

fratribus suis occubuit, « id est, in manibus omnium filiorum mortuus est, etc. » Sed ne faciamus candido lectori, ingenue fatemur capitula indifferenter ab Hieronymo vocari, quæcumque versum cola, et commata Scripturarum, quæ suis ipse lectionibus intermiscet, ac commentariis illustrat, ut infra in libris « quæst. Hebraicarum » vocat ca-

daboque posteris tuis universas regiones has, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, eo quod obedierit Abraham voci meæ, et custodierit præcepta et mandata mea, et ceremonias legesque servaverit. Mansit itaque Isaac in Gerara. Qui cum interrogaretur a viris loci illius super uxore sua, respondit: Soror mea est; timebat enim confiteri quod sibi esset sociata conjugio, reputans ne forte interficerent eum propter illius pulchritudinem. Cumque pertransissent dies plurimi, et ibidem moraretur, prospiciens Abimelech, Philistinorum rex, per fenestram, vidit eum jocantem cum Rebecca, uxore sua. Et accessit, ait: Perspicuum est quod uxor tua sit, cur mentitus es eam sororem tuam esse? Respondit: Timui ne morerer propter eam. Dixitque Abimelech: Quare imposuisti nobis? Potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, et induxeras super nos grande peccatum. Præcepitque omni populo, dicens: Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte morietur. Sevit autem Isaac in terra illa, et invenit in ipso anno centuplum: benedixitque ei Dominus. El locupletatus est homo, et ibat proficiens atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est: habuit quoque possessiones ovium et armentorum, et familiæ plurimum. Ob hoc invidentes ei Philistini, omnes puteos, quos foderant servi patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo, in tantum, ut ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede a nobis, quoniam potentior nostri (Vulg. nobis) factus es valde. Et ille discedens, ut veniret ad torrentem Geraræ, habitaretque ibi: rursusque fodit alios puteos, quos foderant servi patris sui Abraham, et quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philistini; appellavitque eos iisdem nominibus quibus ante pater vocaverat. Foderuntque in torrente et repererunt aquam vivam. Sed et ubi jurgium fuit pastorum Geraræ adversum pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua. Quam ob rem nomen putei ex eo quo acciderat, vocavit Calumniam. Foderunt et alium, et pro illo quoque rixati sunt, appellavitque eum Inimicitias (2). Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt,

puteum, versiculum 24 capitis xxxvi libri Genesis. Consule locum. MARK.

(1) Nonnihil ab Hebraico textu abhinc, in quo est: « Jura mihi juxta hunc diem; et juravit ei: et vendidit primogenituram suam Jacob ».

(2) Pro inimicitias, quod Aquila et Symmachus τὸ ἀνταγωνιστικὸν et ἐναντιτικὸν transtulerunt, id est, ad-

itaque vocavit nomen ejus, Latitudo, dicens: Nunc dilatavi nos Dominus, et fecit crescere nos super terram. T. XXI. Ascendit autem ex illo loco in Bersabee, ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui, noli metuere, quia tecum sum, et benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham. Itaque edificavit tibi altare, et invocato nomine Domini, extendit tabernaculum, præcepitque servis suis ut foderent puteum. Ad quem locum cum venisset de Geraris, Abimelech, et Ohuzath (Vulg. Ohozath) amicus illius, et Phichol, dux militum, locutus est eis Isaac: Quid venistis ad me, hominem quem odistis et expulistis a vobis? Qui responderunt: Vidimus tecum esse Dominum, et idcirco nunc (Vulg. nos) diximus: Sit juramentum inter nos, et ineamus fœdus, ut non facias nobis quiddam mali, sicut et nos nihil tuorum attingimus, nec fecimus quod te læderet, sed cum pace dimissimus autem benedictione Domini. Fecit ergo eis convivium, et post cibum et potum, surgentes mane, juraverunt sibi mutuo, dimisitque eos Isaac pacifice in locum suum. Ecce autem venerunt in ipso die servi Isaac, annuntiantes ei de puteo quem foderant, atque dicentes: Invenimus aquam. Unde appellavit eum, Abundantiam, et nomen urbi impositum est Bersabee, usque in præsentem diem. Esau vero quadragenarius duxit uxores, Judith, filiam Beeri Hethæi, et Basemath, filiam Elon ejusdem loci, quæ ambæ offenderant animum Isaac et Rebecce.

T. XXII, B. XXXII, C. XLVIII, Cap. XXVII. — Senit autem Isaac, et caligaverunt oculi ejus, ut videre non poterat: vocavitque Esau filium suum majorem, et dixit ei: Fili mi! Qui respondit: Adsum. Cui pater: Vides, inquit, quod senuerim, et ignorem diem mortis meæ. Sume arma tua, pharetram et arcum, et egredere foras: cumque venatu aliquid apprehenderit, fac mihi inde pulmentum sicut velle me nosti, et affer, ut comedam, et benedicat tibi anima mea antequam moriar. Quod cum audisset Rebecca, et ille abiisset in agrum ut jussione patris expleret, dixit filio suo Jacob: Audivi patrem tuum loquentem cum Esau, fratre tuo, et dicentem ei: Affer mihi de venatione tua, et fac cibos ut comedam, et benedicam tibi coram Domino antequam moriar. Nunc ergo, fili mi, acquiesce

consiliis meis: et pergens ad gregem, affer mihi duos hœdos optimos, ut faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur, quas cum intuleris et comederit, benedicat tibi primumque moriatur. Cui ille respondit: Nosti quod Esau, frater meus, homo pilosus sit, et ego lenis: si attrectaverit me pater meus, et senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, et inducam super me maledictionem pro benedictione. Ad quem mater: In me sit, ait, ista maledictio, fili mi, tantum audi vocem meam, et pergens affer quæ dixi. Abiit, et altitit, deditque matri. Paravit illa cibos, sicut noverat velle patrem illius. Et vestibus Esau valde bonis, quas apud se habebat domi induit eum: pelliculasque hœdorum circumdedit manibus, et colli nuda protexit. Dedit pulmentum; et panes, quos coxerat, tradidit. Quibus illatis, dixit: Pater mi! At ille respondit: Audio. Qui es tu, fili mi? Dixitque Jacob: Ego sum Esau primogenitus tuus; feci sicut præcepisti mihi: surge, sede et comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua. Rursum Isaac ad filium suum: Quomodo, inquit, tam cito invenire potuisti, fili mi? Qui respondit: Voluntas Dei fuit ut cito mihi occurreret quod volebam. Dixitque Isaac: Accede huc, ut tangam te, fili mi, et probem utrum tu sis filius meus Esau, an non. Accessit ille ad patrem, et palpato eo, dixit Isaac: Vox quidem, vox Jacob est: sed manus manus sunt Esau. Et non cognovit eum, quia pilosæ manus similitudinem majoris expresserant. Benedicens ergo illi, ait: Tu es filius meus Esau? Respondit: Ego sum. At ille: Affer mihi, inquit, cibos de venatione tua, fili mi, ut benedicat tibi anima mea. Quos cum oblatos comidisset, obtulit ei etiam vinum, quo hausto, dixit ad eum: Accede ad me, et da mihi osculum, fili mi. Accessit, et osculatus est eum. Statimque ut sensit vestimentorum illius fragrantiam benedicens (Vulg. add. illi), ait: Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Det tibi Deus de rore cæli, et de pinguedine terræ, abundantiam frumenti et vini. Et serviant tibi populi, et adorent te tribus: esto dominus fratrum tuorum, et incurventur ante te filii matris tuæ; qui maledixerit tibi, sit maledictus; et qui benedixerit tibi, benedictionibus repletur. Vix Isaac sermonem impleverat, et egresso Jacob foras, venit Esau, coctosque de venatione

versum atque contrarium, in Hebræo habet שָׂבַח « Satana ». Ex quo intelligimus « Satanam » contrarium interpretari. MARK.

— Hebræo שָׂבַח « Satana ». Vid. « quæst. Hebræicas ».

cibus intulit patri, dicens : Surge, pater mi, et comede de venatione filii tui; ut benedicat mihi anima tua. Dixitque illi Isaac: Quis enim es tu? Qui respondit: Ego sum filius tuus primogenitus Esau. Expavit Isaac stupore vehementi, et ultra quam credi potest, admirans ait: Quis igitur ille est qui dudum captam venationem attulit mihi, et comedi ex omnibus, priusquam tu venires? Benedixitque ei, et erit benedictus. Auditis Esau sermonibus patris irrugit clamore magno, et consternatus ait: Benedic etiam mihi, pater mi. Qui ait: Venit Germanus tuus fraudulenter, et accepit benedictionem tuam. At ille subjunxit: Juste vocatum est nomen ejus Esau, supplantavit enim me in altera vice, primogenita mea ante tulit, et nunc secundo surripuit benedictionem meam. Rursumque ad patrem: Nunquid non reservasti, ait, et mihi benedictionem? Respondit Isaac: Dominum tuum illum constitui, et omnes fratres ejus servituti illius subjugavi, frumento et vino stabilivi eum, et tibi post hæc, fili mi, ultra quid faciam? Cui Esau: Num unam, inquit, tantum benedictionem habes, pater? Mihi quoque obsecro ut benedicas. Cumque ejulatu magno fletet, motus Isaac, dixit ad eum: In pinguedine terre et in rore oculi desuper, erit benedictio tua. Vives in gladio, et fratri tuo servies: tempusque veniet, cum excutias et solvas jugum ejus de cervicibus tuis. B. XXXIII. Oderat ergo semper Esau Jacob pro benedictione qua benedixerat ei pater: dixitque in corde suo: Venient dies luctus patris mei, et occidam Jacob, (1) fratrem meum. Nuntiata sunt hæc Rebecce, quæ mitens et vocans Jacob, filium suum, dixit ad eum: Ecce Esau frater tuus minatur ut occidat te. Nunc ergo (*Vulg. add. mi*) fili, audi vocem meam, et consurgens fuge ad Laban, fratrem meum, in Haran: habitabisque eum eo dies paucos, donec quiescat furor fratris tui, et cesset indignatio ejus, obliviscaturque eorum quæ fecisti in eum: postea mitam, et adducam te inde huc. Cur utroque orbarbor filio in uno die? Dixit quoque Rebecca ad Isaac: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth; si acceperit Jacob uxorem de stirpe hujus terre, nolo vivere.

T. XXIII, C. L. *Cap. XXVIII.* — Vocavit itaque

(1) Codices mss. antiquiores et LXX legunt: « Venient dies luctus patris mei, et occidam Jacob, etc. » Marr. — Palatin. ms. « et occidam ».

(2) *Vulgat. addit « suis »*; Hebr. « patri suo et matri suæ » habet. Levita id genus deinceps satis

Isaac Jacob, et benedixit ei, præcepitque ei dicens: Noli accipere conjugem de genere Chanaan: sed vade et proficiscere in Mesopotamiam Syriæ, ad domum Bathuel patris matris tuæ, et accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban avunculi tui. Deus autem omnipotens benedicat tibi, et crescere te faciat, atque multiplicet: ut sis in turbas populorum. Et det tibi benedictionem Abraham, et semini tuo post te: ut possideas terram peregrinationis tuæ, quam pollicitus est avo tuo. Cumque dimisisset eum Isaac, profectus venit in Mesopotamiam Syriæ ad Laban, filium Bathuel Syri, fratrem Rebecce matris suæ. Videns autem Esau quod benedixisset pater suus Jacob, et misisset eum in Mesopotamiam Syriæ, ut inde uxorem duceret; et quod post benedictionem præcepisset ei, dicens: Non accipias conjugem de filiabus Chanaan: quodque obediens Jacob parentibus isset (2) in Syriam: probans quoque quod non libenter aspiceret filias Chanaan pater suus, ivit ad Ismaelem, et duxit uxorem, absque iis quas prius habebat, Mahelath, filiam Ismael, filii Abraham, sororem Nabajoth. T. XXIV, C. LI. Igitur egressus Jacob de Bersabee pergebat Haran. Cumque venisset ad quemdam locum, et vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui jacebant, et supponens capiti suo, dormivit in eodem loco. Viditque in somnis sealam stantem super terram, et cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes et descendentes per eam, et Dominum innixum scabæ dicentem sibi: Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac: terram, in qua dormis, tibi dabo et semini tuo. Eritque semen tuum quasi pulvis terræ (3); dilataberis ad occidentem, et orientem, septentrionem, et meridiem: et benedicentur in te et in semine tuo cunctæ tribus terræ. Et ero custos tuus quoecumque perrexeris, et reducam te in terram hanc: nec dimittam nisi complevero universa que dixi. Cumque evigilasset Jacob de somno, ait: Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam. Pavensque: Quam terribilis, inquit, est locus iste! Non est hic aliud nisi domus Dei et porta cæli. Surgens ergo Jacob mane tulit lapidem quem supposuerat capiti suo, et erexit in titu-

nobis erit ad libri oram annotasse.

(3) In capone Heb. verit. inque plurimis libris mss. habetur: « Eritque germen tuum quasi pulvis terræ ». Marr.

— Palat. ms. « germen » pro « semen ».

lum, fundens oleum desuper. Appellavitque nomen urbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur. Vovit etiam votum, dicens: Si fuerit Deus mecum, et custodierit me in via, per quam (*Vulg. add. ego*) ambulo, et dederit mihi panem ad vescendum, et vestimentum ad induendum, reversurusque fuero prospere ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur Domus Dei: cunctorumque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

B. XXXIV, C. LII, *Cap. XXIX.* — Profectus ergo Jacob venit ad terram orientalem. Et vidit puteum in agro, tres quoque greges ovium accubantes iuxta eum: nam ex illo adaquabantur pecora, et os ejus grandi lapide claudebatur. Morisque erat, ut cunctis ovibus congregatis, devolverent lapidem, et refectis gregibus, rursum super os putei ponerent. Dixitque ad pastores: Fratres, unde estis? Qui responderunt: De Haran. Quos interrogans: Nunquid, ait, nostis Laban, filium Nahor? Dixerunt: Novimus. Sanusne est, inquit? Valet, inquirunt, et ecce Rachel, filia ejus, venit cum grege (*Vulg. add. suo*). Dixitque Jacob: Adhuc multum diei superest, nec est tempus ut reducantur ad caulas greges; date ante potum ovibus, et sic ad pastum eas reducite. Qui responderunt: Non possumus, donec omnia pecora congregentur, et amoveamus lapidem de ore putei, ut adaqueemus greges. Adhuc loquebantur, et ecce Rachel veniebat cum ovibus patris sui: nam gregem ipsa pascibat. Quam cum vidisset Jacob, et sciret consobrinam suam, ovesque Laban avunculi sui, amovit lapidem quo puteus claudebatur. Et adaquato grege, osculatus est eam: elevataque voce flevit, et indicavit ei quod frater esset patris sui, et filius Rebecce: at illa festinans nuntiavit patri suo. Qui cum audisset venisse Jacob filium sororis suæ, cucurrit obviam ei, complexusque eum, et in oscula ruens, duxit in domum suam. Auditis autem (*Vulg. tamen*) causis itineris, respondit: Os meum es, et caro mea. Et postquam expleti sunt dies mensis unius, dixit ei: Num quia frater meus es, gratis servies mihi? Dic quid mercedis accipias (*Vulg. accipies*). Habebat vero filias duas, nomen majoris Lia [h. Lea]: minor vero appellabatur Rachel. Sed Lia lippis erat oculis: Rachel decora facie, et venusto aspectu. Quam diligens Jacob, ait: Serviam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis. Respondit Laban: Melius

est ut tibi eam dem quam viro alteri, mane apud me. Servivit ergo Jacob pro Rachel septem annis: et videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. Dixitque ad Laban: Da mihi uxorem meam: quia jam tempus expletum est, ut ingrediar ad illam. Qui, vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit nuptias. Et vespere filiam suam Liam introduxit ad eum, dans ancillam filia, Zelpham nomine. Ad quam cum ex more Jacob fuisset ingressus, factum mane, vidit Liam: et dixit ad sacerem suum (*Vulg. tac. suum*): Quid est quod facere voluisti? Nonne pro Rachel servivi tibi? Quare imposuisti mihi? Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias. Imple hebdomadam dierum hujus copule: hanc quoque dabo tibi pro opere quo serviturus es mihi septem annis aliis. Acquivit placito, et hebdomada transacta, Rachel duxit uxorem: cui pater servam Balam dederat. Tandemque potius optatis nuptiis, amorem sequentis prioris pretulit, serviens apud eam septem annis aliis. T. XXV, C. LIII. Videns autem Dominus quod despiceret Liam, aperuit vulvam ejus, sorore sterili permanente. Quæ conceptum genuit filium, vocavitque nomen ejus Ruben, dicens: Vidit Dominus humilitatem meam; nunc amabit me vir meus. Rursumque concepit peperit filium, et ait: Quoniam audivit me Dominus haberi contemptui, dedit etiam istum mihi, vocavitque nomen ejus Simeon. Concepti tertio, et genuit alium: dixitque: Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus, eo quo pepererim ei tres filios, et ideo appellavi nomen ejus, Levi. Quarto concepit, et peperit filium, et ait: Modo confitebor Domino, et hoc vocavit eum, Judam: cessavitque parere.

C. LIV, *Cap. XXX.* — Cernens autem Rachel quod infecunda esset, invidit sorori suæ, et ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar. Cui iratus respondit Jacob: Num pro Deo ergo sum, qui privavit te fructu ventris tui? At illa: Habeo, inquit, famulam Balam: ingredere ad illam, ut pariat super genua mea et habeam ex ea filios. Deditque illi Balam in conjugium, quæ, ingressa ad se viro, concepit, et peperit filium. Et dixit Rachel: Judicavit mihi Deus, et exaudivit vocem meam, et dedit mihi filium: et ideo appellavi nomen illius, Dan. Rursumque Bala concipiens peperit alterum pro quo ait Rachel: Comparavit me Deus cum sorore mea, et invalui. Vocavitque eum, Nephthali. C. LV.

Sentens Lia quod parere desiisset, Zelpham ancillam suam marito tradidit. Qua post conceptum edente filium, dixit: Feliciter: et idcirco vocavit nomen ejus, Gad. Peperit quoque Zelpha alterum. Dixitque Lia: Hoc pro beatitudine mea: Beatam quippe me dicent mulieres. Propterea appellavit eum, Aser. Egressus autem Ruben tempore messis triticeae in agrum, reperit mandragoras: quas matri Liae detulit. Dixitque Rachel: Da mihi partem de mandragoris filii tui. Illa respondit: Parumne tibi videtur, quod præcipueris maritum mihi, nisi etiam mandragoras filii mei tuleris? Ait Rachel: Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui. Redeuntique ad vesperam de agro Jacob, egressa est in occursum ejus Lia: et: Ad me, inquit, intrabis: quia mercede conduxi te pro mandragoris filii mei. Dormivit cum ea nocte illa. Et exaudivit Deus preces ejus: concepitque et peperit filium quintum, et ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo, appellavitque nomen ejus, Issachar (1). Rursum Lia concipiens, peperit sextum filium, et ait: Dotavit me Deus dote bona: etiam hac vice mecum erit maritus meus, eo quod genuerim ei sex filios: et idcirco appellavit nomen ejus, Zabulon. Post quem peperit filiam, nomine Dinam. C. LVI. Recordatus quoque Deus Rachelis, exaudivit eam, et aperuit vulvam ejus. Quae concepit et peperit filium, dicens: Abstulit Deus opprobrium meum. Et vocavit nomen illius Joseph, dicens: Addat mihi Dominus Filium alterum. Nato autem Joseph, dixit Jacob socio suo: Dimitte me ut revertar in patriam, et ad terram meam. Da mihi uxores, et liberos meos, pro quibus servivi tibi, ut abeam; tu nosti servitutum quas servivi tibi. Ait ei Laban: Inveniam gratiam in conspectu tuo: experimento didici quod benedixerit mihi Deus propter te; constanter mercedem tuam quam dem tibi. At ille respondit: Tu nosti quomodo servierim tibi et quanta in manibus meis fuerit possessio tua. Modicum habuisti antequam venirem (*Vulg. add. ad te*), et nunc dives effectus es: benedixitque tibi Dominus ad introitum meum. Iustum est

(1) Manuscripti codices « Isachar » semper legunt cum unico « s », et in Hebræo hodierno alterum « schin » otiosum esse videtur, quia nullam habet vocalem sibi sociam. Nihilominus duplex « ss » ab Hieronymo legendum discimus; de eodem enim nomine ita disserunt in quest. Hebraicis. « Etymologiam », inquit, « hujus nominis Septuaginta inter-

igitur, ut aliquando provideam etiam domui meae. Dixitque Laban: Quid dabo tibi? At ille ait: Nihil volo: sed si feceris quod postulo, iterum pascam, et custodiam pecora tua. Gyra omnes greges tuos, et separa cunctas oves varias et sparsas vellere: et quodcumque fulvum et maculosum, variumque fuerit, tam in ovibus, quam in capris, erit merces mea. Respondebitque mihi cras justitia mea, quando placiti tempus advenerit coram te, et omnia quae non fuerint varia, et maculosa, et rufa (*vulg. furva*), tam in ovibus quam in capris, furti me argument. Dixitque Laban: Gratum habeo quod petis. Et separavit in die illo capras, et oves, hircos, et arietes varios atque maculosos, cunctum autem gregem unicolorum, id est, albi et nigri velleris, tradidit in manu filiorum suorum. Et posuit spatium itineris trium dierum inter se et (h. Jacob) generum, qui pascabat reliquos greges ejus. T. XXVI. Tollens ergo Jacob virgas populeas virides et amygdalinas, et ex platanis, ex parte decorticavit eas: detrahebatque corticebus, in his quae spoliata fuerant candor apparuit: illa vero quae integra fuerant, viridia permanserunt: atque in hunc modum color effectus est varius. Posuitque eas in canalibus, ubi effundebatur aqua; ut cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, et in aspectu earum conciperent. Factumque est ut in ipso calore coitus oves intuerentur virgas, et parent maculosa, et varia, diverso colore respersa. Divisitque gregem Jacob, et posuit virgas (*Vulg. add. in canalibus*) ante oculos arietum; erant autem alba quæque et nigra Laban: caetera vero Jacob, separatis inter se gregibus. Igitur quando primo tempore ascendebantur oves, ponebat Jacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum et ovium, ut in earum contemplatione conciperent: quando vero serotina admixtura erat, et conceptus extremus, non ponebat eas. Factaque sunt ea, quae erant serotina, Laban; et quae primi temporis, Jacob. Dilatusque est homo ultra modum, et habuit greges multos, ancillas et servos, camelos et asinos.

pretes ediderunt », est merces: « non utique ut plerique, addito pronomine, male legunt, aestimandum est ita scriptum esse », quod est merces, « sed totum nomen interpretatur », est merces. « Is quippe dicitur » est « et » sachar « merces ». Marr. — Nostri mss. constanter « Isachar » legunt. Vid. quest. Hebraicas.

C. LVII. Cap. XXXI. — Postquam autem audivit verba filiorum Laban dicentium: Tulit Jacob omnia quae fuerant patris nostri, et de illius facultate ditatus, factus est inclutus: animadvertit quoque faciem Laban, quod non esset erga se sicut heri et nudius tertius, maxime dicente sibi Domino: Revertere in terram patrum tuorum, et ad generationem tuam, eroque tecum. Misit et vocavit Rachel et Liam in agrum ubi pascabant greges, dixitque eis: Video faciem patris vestri quod non sit erga me sicut heri et nudius tertius: Deus autem patris mei fuit mecum. Et ipse nostis quod totis viribus meis servierim patri vestro. Sed pater vester circumvenit me, et mutavit mercedem meam decem vicibus: et tamen non dimisit eum Deus, ut noceret mihi. Si quando dixit: Variæ erunt mercedes tuae, pariebant omnes oves varios fetus; quando vero e contrario ait: Alba quæque accipies pro mercede, omnes greges alba pepererunt. Tulitque Deus substantiam patris vestri, et dedit mihi. Postquam enim conceptus ovium tempus advenerat, levavi oculos meos, et vidi in somnis ascendentes mares super feminas, varios et maculosos et diversorum colorum. Dixitque Angelus Dei ad me in somnis: Jacob! Et ego respondi: Adsum. Qui ait: Leva oculos tuos, et vide universos masculos ascendentes super feminas, varios, maculosos atque respersos. Vidi enim omnia quae fecit tibi Laban. Ego sum Deus Bethel, ubi unxisti lapidem, et votum novisti mihi. Nunc ergo surge, et egredere de terra hac, revertens in terram nativitatis tuae. Responderuntque Rachel et Lia: Nunquid habemus residui quidquam in facultatibus et hereditate domus patris nostri? Nonne quasi alienas reputavit nos, et vendidit, comeditque pretium nostrum? Sed Deus tulit opes patris nostri, et nobis eas tradidit, ac filiis nostris; unde omnia quae præcepit tibi Deus, fac. B. XXXV. Surrexit itaque Jacob, et impositis liberis et conjugibus suis super camelos, abiit. Tulitque omnem substantiam suam, et greges, et quidquid in Mesopotamia acquisierat, pergens ad Isaac patrem suum in terram Chanaan. Eo tempore Laban ierat ad tendendas oves, et Rachel furata est idola (1) patris sui. Noluitque Jacob confiteri socio suo quod fugeret. Cum-

que abiisset tam ipse quam omnia quae juris ejus erant, et amne transmissio pergeret contra montem Galaad (2), nuntiatum est Laban die tertio quod fugeret Jacob. Qui, assumptis fratribus suis, persecutus est eum diebus septem, et comprehendit eum in monte Galaad. Viditque in somnis dicentem sibi Deus: Cave ne quidquam asperere loquaris contra Jacob. Jamque Jacob extenderat in monte tabernaculum: cumque ille consecutus fuisset eum cum fratribus suis, in eodem monte Galaad fixit tentorium. Et dixit ad Jacob: Quare ita egisti, ut clam me abigeres filias meas quasi captivas gladio? Cur ignorante me, fugere voluisti, nec indicare mihi, ut prosequeretur te cum gaudio, et canticis et tympanis, et citharis? Non es passus ut oscularer filios meos ac filias: stulle operatus es, et nunc quidem valet manus mea reddere tibi malum: sed Deus patris vestri heri dixit mihi: Cave ne loquaris cum (*Vulg. contra*) Jacob quidquam durius. Esto, ad tuos ire cupiebas, et desiderio tibi erat domus patris tui, cur furatus es deos meos? Respondit Jacob: Quod inferis te profectus sum, timui ne violenter auferres filias tuas. Quod autem furti me arguis, apud quemcumque inveneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris. Scrutare quidquid tuorum apud me inveneris, et aufer: hæc dicens, igrorabat quod Rachel furata esset idola. Ingressus itaque Laban tabernaculum Jacob et Liae, et utriusque famule, non invenit. Cumque intrasset tentorium Rachelis, illa festinans abscondit idola subter stramenta cameli, et sedit desuper: scrutante omne tentorium, et nihil invenienti, ait: Ne irascatur dominus meus quod coram te assurgere nequeo: quia juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi: sic delusa sollicitudo querentis est. Tumensque Jacob, cum iurgio ait: Quam ob culpam meam, et ob quod peccatum meum sic exarsisti post me, et scrutatus es omnem suppellectilem meam? Quid invenisti de cuncta substantia domus tuae? Pone hic coram fratribus meis et fratribus tuis, et judicent inter me et te. Idcirco viginti annis fui tecum? Oves tuae et caprae steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi: nec captum a bestia ostendi tibi, ego damnum omne redderam; quidquid furto periebat, a me exigebas:

(1) Ubi nunc. « idola » legimus, in Hebræo הַרְפָּסִים « theraphim » scriptum est, quod Aquila ἰσομορφάτα, id est, « figurata » vel « imagines » interpretatur. Hoc autem ideo monet S. Hieronymus, ut sciamus quid

in Judicum libro « theraphim » sonet. Marr.

(2) Mons iste per anticipationem, ut frequenter docet Hieronymus, illo hic vocatur nomine, quo postea nuncupandus est. Marr.

die nocturne aestu urebar, et gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis. Sic per viginti annos in domo tua servivi tibi, quatuordecim pro filiabus, et sex pro gregibus tuis: immutasti quoque mercedem meam decem vicibus. Nisi Deus patris mei Abraham, et timor Isaac adfuisset mihi, forsitan modo nudum me dimisisses: afflictionem meam et laborem manuum mearum respexit Deus, et arguit te heri. Respondit ei Laban: Filiae meae et filii, et greges tui et omnia quae cernis, mea sunt: quid possum facere filiis et nepotibus meis? Veni ergo, et ineamus foedus, ut sit id testimonium inter me et te. Tulit itaque Jacob lapidem, et crexit illum in titulum: dixitque fratribus suis: Afferte lapides. Qui congregantes fecerunt tumulum, comederuntque super eum: quem vocavit Laban, Tumulus testis: et Jacob, Acervum testimonii: uterque iuxta proprietatem linguae suae (1). Dixitque Laban: Tumulus iste testis erit inter me et te hodie, et idcirco appellatum est nomen ejus Galaad, id est, Tumulus testis. Intueatur Dominus et iudicet inter nos quando recesserimus a nobis, si affixeris filias meas, et si introduxeris uxores alias super eas; nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui praesens respicit. Dixitque rursus ad Jacob: En tumulus hic, et lapis quem erexi inter me et te, testis erit; tumulus, inquam, iste et lapis sint in testimonium, si aut ego transiero illum pergens ad te, aut tu praeterieris, malum mihi cogilans. Deus Abraham, et Deus Nahor, iudicet inter nos, Deus patris eorum. Juravitque Jacob per timorem patris sui Isaac, immolatisque victimis in monte, vocavit fratres suos, ut ederent panem. Qui comidissent, manserunt ibi. Laban vero, de nocte consurgens, osculatus est filios et filias suas, et benedixit illis: reversusque est in locum suum.

T. XXVII, C. LVIII, Cap. XXXII. — Jacob quoque abili itinere quo coeperat; fueruntque ei obviam Angeli Dei, quos cum vidisset, ait: Castra Dei sunt haec: et appellavit nomen loci illius Mah-

(1) Verba isthaec ab interprete addita sunt, neque in Hebraeorum voluminibus hoc modo posita reperitur: sed ibi scriptum est, quod Laban « acervum lapidum » vocaverit « igrar sedutha », Jacob vero « Galaad ». Unde S. Hieronymus in quaest. Hebraicis: « Acervus lingua Hebraea (גל) gal « dicitur », (גר) ad « vero testimonium. Rursum lingua Syria acervus » (גר) igrar « appellatur, testimonium (שדווחא) sedutha. » Jacob igitur acervum testimonii », hoc est, Galaad, « lingua appellavit Hebraea:

naim, id est, Castra. Misit autem et nuntios ante se ad Esau fratrem suum in terram (Vulg. in regionem) Seir, regionis Edon: praecipitque eis, dicens: Sic loquimini domino meo Esau: Haec dicit frater tuus Jacob: Apud Laban peregrinatus sum, et fui usque in praesentem diem. Habeo boves et asinos, oves et servos, atque ancillas: mittoque nunc legationem ad dominum meum, ut inveniam gratiam in conspectu tuo. Reversi sunt nuntii ad Jacob, dicentes: Venimus ad Esau fratrem tuum, et ecce properat in occursum tibi cum quadringentis viris. Timuitque Jacob valde: et perterritus divisit populum qui secum erat, greges quoque et oves et boves et camelos, in duas turmas, dicens: Si venerit Esau ad unam turmam, et percussit eam, alia turma, quae reliqua est, salvabitur. Dixitque Jacob: Deus patris mei Abraham, et Deus patris mei Isaac, Domine, qui dixisti mihi: Revertere in terram tuam, et in locum natalitatis tuae, et benefaciam tibi: minor sum cunctis miserationibus, et veritate (Vulg. miserationibus et veritate tua), quam explesti servo tuo. In baculo meo transivi Jordanem istum, et nunc cum duabus turmis regredior. Erue me de manu fratris mei, de manu (Vulg. de manu) Esau, quia valde eum timeo: ne forte veniens percussit matrem cum filiis. Tu locutus es, quod benefaceres mihi, et dilatares semen meum sicut arenam maris, quae praeter multitudinem numerari non potest. Cumque dormisset ibi nocte illa, separavit de his quae habebat, munera Esau fratri suo, capras ducentas, hircos viginti, oves ducentas, et arietes viginti, camelos fetas cum pullis suis triginta, vaccas quadraginta, et tauros decem (2), asinas viginti, et pullos earum decem. Et misit per manus servorum suorum singulos seorsum greges: dixitque pueris suis: Antecedite me, et sit spatium inter gregem et gregem. Et praecipit priori dicens: Si obvium habueris Esau fratrem meum, et interrogaverit te, Cujus es? Aut: Quo vadis? Et (Vulg. Aut), Cujus sunt ista quae sequeris?

Laban vero idipsum, id est, acervum testimonii », igrar sedutha, « gentis suae sermone vocavit: erat enim Syrus, et antiquam linguam parentum, provinciae in qua habitabat, sermone commulaverat ».

MART.

— Hanc clausulam, « uterque iuxta proprietatem linguae suae », addit Latinus interpres de suo. Vid. quaest. Hebraicas.

(2) Nostri omnes mss. « viginti » numerant, cum Syriaco et Vulgato interprete.

Respondetis: Servi tui, Jacob, munera misit domino meo Esau: ipse quoque post nos venit. Similiter mandata dedit secundo, et tertio, et cunctis qui sequebantur greges, dicens: lisdem verbis loquimini ad Esau, cum inveneritis eum. Et additis: Ipse quoque servus tuus Jacob iter nostrum insequitur, dixit enim: Placabo illum numeribus quae praecedunt, et postea videbo eum, forsitan propitiabitur mihi. Praecesserunt itaque munera ante eum, ipse vero mansit nocte illa in castris. Cumque mature surrexisset, tulit duas uxores suas, et totidem famulas, cum undecim filiis et transivit vadum Jebboe. Transductisque omnibus quae ad se pertinebant, remansit solus: ecce vir luctabatur eum eo usque mane. Qui cum videret quod eum superare non posset, teligit nervum femoris ejus, et statim emarcuit. Dixitque ad eum: Dimitte me, jam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Ait ergo: Quod nomen est tibi? Respondit: Jacob. At ille: Nequaquam, inquit, Jacob appellabitur nomen tuum, sed Israel: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prevalebis! Interrogavit eum Jacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur quaeris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco. Vocavitque Jacob nomen loci illius Phaniel, dicens: Vidi Deum facie ad faciem, et salva facta est anima mea. Ortusque est ei statim sol, postquam transgressus est Phaniel: ipse vero claudicabat pede. Quam ob causam non comedunt filii Israel nervum, qui emarcuit in femore Jacob, usque in praesentem diem: eo quod teligerit nervum femoris ejus, et obstuperit.

Cap. XXXIII. — Levans autem Jacob oculos suos, vidit venientem Esau, et cum eo quadragentos viros, divisitque filios Liae et Rachel, ambarumque famularum; et posuit utramque ancillam, et liberos earum, in principio: Liam vero, et filios ejus, in secundo loco: Rachel autem et Joseph, novissimos. Et ipse progrediens adoravit prorsus in terram septies, donec appropinquaret fratri ejus. Currens itaque Esau obviam

fratri suo, amplexatus est eum: stringensque collum ejus et osculans flevit. Levatisque oculis, vidit mulieres et parvulos earum, et ait: Quid sibi volant isti? Et si ad te pertinent? Respondit: Parvuli sunt, quos donavit mihi Deus servo tuo. Et appropinquantes ancillae et filii earum, incurvati sunt. Accessit quoque Lia cum liberis (Vulg. pueris) suis: et cum similiter adorasset, extremi Joseph et Rachel adoraverunt. Dixitque Esau: Quoniam sunt iste turmae, quas obviam habui? Respondit: Ut invenirem gratiam coram domino meo. At ille ait: Habeo plurima, frater mi, sint tua tibi. Dixitque Jacob: Noli ita, obsecro: sed si inveni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis: scis enim vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei: esto mihi propitius, et suscipe benedictionem quam attuli tibi, et quam donavit mihi Deus tribuens omnia. Vix fratre compellente suscipiens, ait: Gradiamur simul, eroque socius itineris tui. Dixitque Jacob: Nosti, domine mi, quod parvulos habeam teneros, et oves et boves fetas, mecum: quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur una die cuncti greges. Praecedat dominus meus ante servum suum, et ego sequar paulatim vestigia ejus sicut video posse parvulos meos, donec veniam ad dominum meum in Seir. Respondit Esau: Oro te, ut de populo qui mecum est, saltem socii remaneant viae tuae. Non est, inquit, necesse: hoc uno tantum indigeo, ut inveniam gratiam in conspectu domini mei (1). Reversus est itaque illo die Esau itinere quo venerat in Seir. C. LIX. Et Jacob venit in Sochoth: ubi aedificata domo et fixis tentoriis, appellavit nomen loci illius Sochoth, id est, tabernacula. B. XXXVI. Transitivique in Salem (2) urbem Sichimorum, quae est in terra Chanaan, postquam reversus est de Mesopotamia Syria, et habitavit iuxta oppidum. Emitque partem agri in qua fixerat tabernacula, a filiis Emor patris Sichem, centum agnis. Et erecto ibi altari, invocavit super illud fortissimum Deum Israel.

T. XXVIII, Cap. XXXIV. — Egressa est autem Dina, filia Lia, ut videret mulieres regionis illius. Quam cum vidisset Sichem filius Emor

(1) Vulg. « in conspectu tuo, domine mi, » longius ab Hebraeo.

(2) Error obortus hic loci, si credatur ista « Salem » esse « Jerusalem », quae « Salem » etiam ante dicta est, in qua regnavit Melchisedech (Gen. xiv, 18). Consule lib. « quaest. Hebraicarum » Sancti Hieronymi. MART.

— Vocem « Salem » Urbinae ms. tacet. Fuitque ejus descriptor in ea sententia, non esse illud proprium urbis nomen; Hebraeorum enim magistri de ipso Jacob accipiunt, quod שלם « salem », id est, « incolumis », venerit Sichem. Obstare autem Hebraei textus syntaxis videtur.

Evæi, princeps terræ illius, adamavit eam, et rapuit, et dormivit cum illa, vi opprimens virginem. Et conglutinata est anima ejus cum ea, tristemque blanditiis delinivit. Et pergens ad Emor patrem suum: Accipe mihi, inquit, puellam hanc conjugem. Quod cum audisset Jacob, absentibus filiis, et in pastu pecorum occupatis, siluit donec redirent. Egresso autem Emor patre Sichem, ut loqueretur ad Jacob, ecce filii ejus veniebant de agro, auditoque quod acciderat, irati sunt valde, eo quod fœdam rem esset operatus in Israel, et, violata filia Jacob, rem illicitam perpetrasset. Locutus est itaque Emor ad eos, et dixit: Sichem filii mei adhæsit anima filie vestræ: date eam illi uxorem, et jungamus vicissim connubia; filias vestras tradite nobis, et filias nostras accipite. Et habitate nobiscum: terra in potestate vestra est: exerceite, negotiamini, et possidete eam. Sed et Sichem ad patrem et fratres ejus ait: Inveniam gratiam eorum vobis, et quæcumque statueritis, dabo: augete dotem, munera postulate, et libens (*Vulg.* libenter) tributum quod petieritis: tantum date mihi puellam hanc uxorem. Responderunt filii Jacob Sichem et patri ejus in dolo, severities ob stuprum sororis: Non possumus facere quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircumcisio: quod illicitum et nefarium est apud nos. Sed in hoc valebimus fœderari, si esse volueritis nostri similes, et circumcisorum in vobis omne (*Vulg.* omnis) masculini sexus: tunc dabimus et accipiemus mutuo filias nostras ac vestras, et habitabimus vobiscum, erimusque unus populus: sin autem circumcisci nolueritis, tollemus filiam nostram, et recedemus. Placuit oblatio eorum Emor, et Sichem filio ejus: nec distulit adolescens quin statim quod petebatur, expleret: amabat enim puellam valde, et ipse erat inclutus in omni domo patris sui. Ingressique portam urbis, locuti sunt populo: Viri isti pacifici sunt, et volunt habitare nobiscum: negotientur in terra, et exerceant eam, quæ spatiosa et lata cultoribus indiget: filias eorum accipiemus uxores, et nostras illis dabimus. Unum est, quod differtur tantum bonum: Si circumcidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes. Et substantia eorum, et pecora (1), et cuncta quæ possident nostra erunt: tantum in hoc acquiescamus, et habitantes simul, unum efficiemus

(1) Istud « et pecora », quod in Hebræo quoque resonat, Vulgatus interpres nescit.

populum. Assensi sunt omnes, circumcisio cunctis maribus. Et ecce die tertio, quando gravissimus vulnerum dolor est, arreptis, duo Jacob filii Simeon et Levi, fratres Dine, gladiis, ingressi sunt urbem confidenter: interfectisque omnibus masculis, et Emor et Sichem filium suum (2) pariter necaverunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam. Quibus egressis, irruerunt super occisos ceteri filii Jacob (In h. non habet, ceteri filii Jacob, sed filii Jacob venerunt super occisos), et depopulati sunt urbem in ultionem stupri. Oves eorum, et armenta, et asinos, cunctaque vastantes quæ in domibus et in agris erant; parvulos quoque et uxores eorum duxerunt captivos. Quibus patris auctor, Jacob dixit ad Simeon et Levi: Turbastis me, et odiosum me fecistis Chananæis et Phereæis habitatoribus terræ hujus. Nos pauci sumus: illi congregati percipient me, et delabor ego, et domus mea. Responderunt: Nunquid ut scorto abuti debuere sorore nostra?

C. LX, Cap. XXXV. — Interea locutus est Deus ad Jacob: Surge, et ascende Bethel, et habitabis ibi, facque altare Deo qui apparuit tibi quando fugiebas Esau fratrem tuum. Jacob vero, convocata omni domo sua, ait: Abjicite deos alienos qui in medio vestri sunt, et mundamini, ac mutata vestimenta vestra. Surgite, et ascendamus in Bethel, et (*Vulg.* ut) faciamus ibi altare Deo, qui exaudivit me in die tribulationis meæ, et socius fuit itineris mei. Dederunt ergo ei omnes deos alienos quos habebant, et in aureas quæ erant in auribus eorum: at ille infodit eas subter terebinthum, quæ est post urbem Sichem. Cumque profecti essent, terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, et non sunt ausi persequi recedentes. C. LXI, B. XXXVII. Venit igitur Jacob Luzam, quæ est in terra Chanaan, cognomento Bethel; ipse et omnis populus cum eo. Edificavitque ibi altare, et appellavit nomen loci (*Vulg.* add. illius) Domus Dei: ibi enim apparuit ei Deus cum fugeret fratrem suum (*Vulg.* tac. suum). Eodem tempore mortua est Debhora nutrix Rebecce, et sepulta est ad radices Bethel subter quereum: vocatumque est nomen loci (*Vulg.* add. illius), Quereus fletus. Apparuit autem iterum Deus Jacob postquam reversus est de Mesopotamia Syriæ, benedixitque ei dicens: Non vocaberis ultra Jacob, sed Israel erit nomen

(2) Hic quoque « filium suum », quod in Hebræo est בני, in Vulgat. edit. desideratur.

tuum. Et appellavit eum Israel, dixitque ei: Ego Deus omnipotens, cresce et multiplicare: gentes et populi nationum erunt ex te. reges de lumbis tuis egredientur. Terramque quam dedi Abraham et Isaac, dabo tibi et semini tuo poste. Et recessit ab eo. C. LXII. Ille vero erexit titulum lapideum in loco quo locutus fuerat ei Deus, libans super eum libamina et effundens oleum: vocansque nomen loci illius, Bethel. T. XXIX. Egressus autem inde, venit verno tempore ad terram quæ dicit Ephratam: in qua cum parturiret Rachel, ob difficultatem partus periclitari cepit. Dixitque ei obstetrix: Noli timere, quia et hunc habebis filium. Egrediente autem anima præ dolore, et imminente jam morte, vocavit nomen filii sui Benoni, id est, filius doloris mei: pater vero appellavit eum Benjamin, id est, filius dextræ. Mortua est ergo Rachel, et sepulta in via quæ dicit Ephratam, hæc est Bethlehem. Erexitque Jacob titulum super sepulcrum ejus. Hic est titulus monumenti Rachel, usque in presentem diem. Egressus inde, fixit tabernaculum trans turrem gregis. Camque habitaret in illa regione, abiit Ruben, et dormivit cum Bala concubina patris sui, quod illam minime latuit. Erant autem filii Jacob duodecim. Filii Lie: primogenitus Ruben, et Simeon, et Levi, et Judas, et Issachar, et Zabulon. Filii Rachel: Joseph et Benjamin. Filii Bala ancillæ Rachelis, Dan et Nephthali. Filii Zelphæ ancillæ Lie, Gad et Aser; hi filii Jacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syriæ. Venit etiam ad Isaac patrem suum in Mambre, civitatem Arbec, hæc est Hebron; in qua peregrinatus est Abraham et Isaac. Et completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum. Consumptusque ætate mortuus est, et appositus est populo suo senex et plenus dierum: et sepelierunt eum Esau et Jacob filii sui.

T. XXX, C. LXIII, Cap. XXXVI. — Hæc sunt autem generationes Esau, ipse est Edom. Esau accepit uxores de filiabus Chanaan: Ada filiam Elon Hethæi, et Oolibama filiam Ana, filiam Sebeon Hævæi: Basemath quoque filiam Ismael sororem Nabajoth. Peperit autem Ada, Eliphaz: Basameth genuit Rahuel: Oolibama edidit Jeus et Jalam (*Vulg.* genuit Jelom) et Core. Hi filii Esau qui nati sunt ei in terra Chanaan. Tulit autem Esau uxores suas et filios et filias, et omnem animam domus suæ, et substantiam, et

pecora, et cuncta quæ habere poterat in terra Chanaan: et abiit in alteram (1) regionem, recessitque a fratre suo Jacob. Divites enim erant valde, et simul habitare non poterant: nec sustinebat eos terra peregrinationis eorum præ multitudine gregum. Habitavitque Esau in monte Seir, ipse est Edom. Hæc sunt autem generationes Esau patris Edom in monte Seir, et hæc nomina filiorum ejus: Eliphaz filius Ada uxoris Esau: Rahuel quoque filius Basemath uxoris ejus. Fueruntque filii Eliphaz: Theman, Omar, Sephu, et Gatham, et Genez. Erat autem Thamma, concubina Eliphaz filii Esau: quæ peperit ei Amalech. Hi sunt filii Adæ uxoris Esau. Filii autem Rahuel: Nahat et Zara, Semma et Miza (*Vulg.* Samma et Meza). Hi filii Basemath uxoris Esau. Isti quoque erant filii Oolibama filie Ana, filie Sebeon, uxoris Esau, quos genuit ei, Jeus et Jalam, et Core. C. LXIV. Hi duces filiorum Esau: filii Eliphaz primogeniti Esau: dux Theman, dux Omar, dux Sephu, dux Genez, dux Core, dux Gatham, dux Amalech. Hi duces Eliphaz in terra Edom, et hi filii Adæ (2). Hi quoque filii Rahuel filii Esau, dux Nahath, dux Zara, dux Semma, dux Miza. Hi autem duces Rahuel in terra Edom: isti filii Basemath uxoris Esau. Hi autem filii Oolibama uxoris Esau: dux Jeus, dux Jaham, dux Core. Hi duces Oolibama filie Ana uxoris Esau. Isti filii Esau, et hi duces eorum: ipse est Edom. Isti sunt filii Seir Horrhæi habitatores terræ: Lotan, et Sobal, et Sebeon, et Ana, Dison, et Eser, et Disan. Hi duces Horrhæi, filii Seir, in terra Edom. Facti sunt autem filii Lothan Hori et Heman; erat autem soror Lothan, Thamma. Et isti filii Sobal: Alvan et Manahath et Hebal, et Sepho et Onam. Et hi filii Sebeon: Aja et Ana. Iste est Ana qui invenit aquas calidas (in Hebr.

כִּימִים mulos in solitudine), cum paceret asinos Sebeon patris sui: habuitque filium Disan et filiam Oolibama. Et isti filii Disan: Amdam, et Eseban, et Jethran, et Charan. Hi quoque filii Eser: Balaan et Zavan, et Acan. Habuit autem filios Disan, Hus et Haram. Isti duces Horrhæorum: dux Lothan, dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana, dux Dison, dux Eser, dux Disan: isti duces Horrhæorum qui imperaverunt in terra Seir. C. LXV. Reges autem qui regnaverunt in terra Edom antequam haberent regem filii Israel, fuerunt hi: Bela filius Beor, nomenque urbis

(1) Neque Heb. textus, neque Vulgatus interpres habent « alteram »; sed Targum Chald. ubi explicatus additur מִדְּבָרִי.

(2) Sic et Hebr. habet מְדִינָה, « duces ». Vulgata editio « filii » præfert.

ejus Denaba. Mortuus est autem Bela, et regnavit pro eo Jacob filius Zare de Bosra. Cumque mortuus esset Jobab, regnavit pro eo Husam de terra Themanorum. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in regione Moab, et nomen urbis ejus Havith. Cumque mortuus esset Adad, regnavit pro eo Semla de Masereca. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Saul de fluvio Hobooth. Cumque et hic obiisset, successit in regnum Bahalanan filius Achobor. Isto quoque mortuo, regnavit pro eo Adad (*Vulg. Adar*), nomenque urbis ejus Phau, et appellabatur uxor illius Mehetabel, filia Matred, filia Mesaab. Hæc ergo nomina ducum Esau, in cognationibus, et locis, et vocabulis suis: dux Thanna, dux Alva, dux Jetheth, dux Oolihama, dux Ela, dux Phinon, dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar, dux Magdiel, dux Iram; hi duces Edom habitantes in terra imperii sui: ipse est Esau pater Idumæorum.

Cap. XXXVII. — Habitavit autem Jacob in terra Chanaan, in qua peregrinatus est pater suus. Et hæc sunt generationes ejus (*Hebr. Jacob Vulg. tacet*). T. XXI, B. XXXVIII, C. LXVI. Joseph cum sexdecim annorum (1), pascebat gregem cum fratribus suis adhuc puer, et erat eum filius Bale et Zelphæ uxorum patris sui, accusavit fratres suos apud patrem crimine pessimo. Israel autem diligebat Joseph super omnes filios suos, eo quod in senectute genuisset eum, fecitque ei tunicam polymitam (2). Videntes autem fratres ejus quod a patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui. Accidit quoque ut visum somnium referret fratribus suis, que causa majoris odii seminarium fuit. Dixitque ad eos: Audite somnium meum quod vidi: Putabam ligare nos manipulos in agro, et quasi consurgere manipulum meum, et stare, vestrosque mani-

pulos circumstantes adorare manipulum meum. Responderunt fratres ejus: Nunquid rex noster eris? Aut subjiciemur ditioni tuæ? Hæc ergo causa somniorum atque sermonum, invidia et odii fomitem ministravit. Aliud quoque vidit somnium, quod narrans fratribus suis (*Vulg. tac. suis*), ait: Vidi per somnium, quasi solem et lunam, et stellas undecim adorare me. Quod cum patri suo et fratribus retulisset, increpavit eum pater (*Vulg. add. suus*), et dixit: Quid sibi vult hoc somnium quod vidisti? Num ego et mater tua et fratres tui adorabimus te super terram? Invidebant ei igitur fratres sui: pater vero rem tacitus considerabat. Cumque fratres illius in pascendis gregibus patris morarentur in Sichem, dixit ad eum Israel: Fratres tui pascent oves in Sichimis: veni, mittam te ad eos. Quo respondente: Præsto sum, ait (*Vulg. add. ei*): Vade et vide si cuncta prospera sint erga fratres tuos, et pecora, et renuntia mihi quid agatur. Missus de valle Hebron, venit in Sichem: invenitque eum vir errantem in agro, et interrogavit quid quæreret. At ille respondit: Fratres meos quaero, indica mihi ubi pascant greges. Dixitque ei vir: Recesserunt de loco isto; audivi autem eos dicentes: Eamus in Dothain. C. LXVII. Perrexit ergo Joseph post fratres suos, et invenit eos in Dothain. Qui cum vidissent eum procul, antequam accederet ad eos, cogitaverunt illum occidere, et mutuo loquebantur: Ecce somniator venit, occidamus eum et mittamus in cisternam veterem, dicemusque: Fera pessima devoravit eum, et tunc apparebit quid illi prosint somnia sua. Audiens hoc Ruben, nitentur liberare eum de manibus eorum, et dicebat: Non interficiamus (3) animam ejus, nec effundatis sanguinem: sed projicite eum in cisternam hanc, que est in solitudine, manusque vestras servate innoxias; hoc autem dicebat, volens eripere eum de ma-

immutare pro arbitrio textum neque licuit, neque tantum sibi ille unquam tribuit.

(2) Pro « varia » sive « polymita », Aquila interpretatus est ἀστράγαλιον, id est, « tunicam talarem »; Symmachus, « tunicam mauciatam »; sive quod ad talos usque descenderet, et manibus artificis uira esset variatale distincta: sive quod haberet manicas: antiqui enim magis colobis utebantur. *MAR.*

(3) Sic canon *Hebr.* verit. et manuscriptorum alter biblicorum. In *Hebræo* ac Samaritano textu habetur נַכְבִּי « naccenu, percutiamus eum », sive « interficiamus »; quam lectionem sequuntur quoque LXX ac ceteri interpretes; sed dissentiant in consequentibus; nam legunt in tertia persona אֶל־הַשֶּׁבַע

nibus eorum, et reddere patri suo. Confestim igitur ut pervenit ad fratres (*Vulg. add. suos*), nudaverunt eum tunica talari et polymita: miseruntque (*Vulg. add. eum*) in cisternam, que non habebat aquam. Et sedentes ut comederent panem, viderunt viatores Ismaelitas venire de Galaad, et camelos eorum, portantes aromata, et resinam, et stacten, in Ægyptum. Dixit ergo Judas fratribus suis: Quid nobis prodest si occiderimus fratrem nostrum, et celaverimus sanguinem ipsius? Melius est ut venundetur Ismaelitis, et manus nostræ non polluuntur: frater enim et caro nostra est. Acquieverunt frater sermionibus ejus. Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna, vendiderunt (*Vulg. add. eum*) Ismaelitis, viginti argenteis, qui duxerunt eum in Ægyptum. Reversusque Ruben ad cisternam, non invenit puerum, et, scissis vestibus, pergens ad fratres suos, ait: Puer non comparet, et ego quo ibo? Tulerunt autem tunicam ejus, et in sanguine hœdi, quem occiderant, tinxerunt; mittentes qui ferrent ad patrem, et dicerent: Hanc invenimus, vide utrum tunica filii tui sit, an non. Quam cum agnovisset pater, ait: Tunica filii mei est, fera pessima comedit eum, bestia devoravit Joseph. Scissisque vestibus, indutus est cilicio, lugens filium multo tempore. Congregatis autem cunctis liberis ejus, ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem recipere, et (*Vulg. sed*) ait: Descendam ad filium meum lugens in infernum. Et illo perseverante in fletu, Madianites vendiderunt Joseph in Ægypto Putiphari euncho Pharaonis, magistro militie.

T. XXXII, C. LXVIII, Cap. XXXVIII. — Eodem tempore descendens Judas a fratribus suis divertit ad virum Odollamitem, nomine Hiram. Viditque ibi filiam hominis Chananeæ, vocabulo Sna: et uxore accepta, ingressus est ad eam. Quæ concepit, et peperit filium, vocavitque nomen ejus Her. Rursus concepto fetu, natum filium nominavit Onam. Tertium quoque peperit, quem appellavit Sella; quo nato, parere ultra cessavit. Dedit autem Judas uxorem primogenito

suo Her, nomine Thamar. Fuit quoque Her primogenitus Judæ, nequam in conspectu Domini: et ab eo occisus est. Dixit ergo Judas ad Onam filium suum: Ingredere ad uxorem fratris tui, et sociare illi, ut susciles semen fratri tuo. Ille autem sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur. Et ideo percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret. Quomobrem dixit Judas Thamar nunti sue: Esto vidua in domo patris tui, donec crescat Sella filius meus: timebat enim, ne et ipse moreretur sicut fratres ejus. Quæ abiit, et habitavit in domo patris sui. Evolutis autem multis diebus, mortua est filia Sna uxor Judæ: qui post luctum consolatione suscepta, ascendebat ad tonsores ovium suarum, ipse et Hiras opilio gregis (1) Odollamita, in Thimnatha (2). Nuntiatumque est Thamar quod socer illius ascenderet in Thimnatha ad tendendas oves. Quæ, depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristram: et mutato habitu, sedit in bivio itineris, quod ducit Thimnatham; eo quod crevisset Sella, et non eum accepisset maritum. Quam cum vidisset Judas, suspicatus est esse meretricem: operuerat enim vultum suum, ne agnosceretur. Ingrediens autem ad eam, ait: Dimitte me, ut oream tecum: nesciebat enim quod nurus sua esset. Qua respondente: Quid mihi dabis ut fruaris, concubitu meo? Dixit: Mittam tibi hœdum de gregibus. Rursusque illa dicente: Patiar quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas quod polliceis. Ait Judas: Quid vis tibi pro arrhabone dari? Respondit: Annulum tuum, et armillam, et baculum tuum (*Vulg. tacet, tuum*) quem in manu tenes. Ad unum igitur coitum concepit mulier, et sargens abiit: depositaque habitu, quem assumpserat, induta est viduitatis vestibus. Misit autem Judas hœdum per pastorem suum Odollamitem, ut reciperet pignus quod dederat mulieri, qui cum non invenisset eam, interrogavit homines loci illius: Ubi est mulier quæ sedebat in bivio? Respondentibus cunctis: Non fuit in loco isto meretrix, reversus est ad

« al-thisphechu, ne effundatis »: duo autem codices mss. jam memorati habent « effundamus », manifesto, ni fallor, scriptorum errore. *MAR.*

— *Vulgat. interpres*, « non interficiatis ». Unus Urbinas ms. consequenter, « nec effundamus ».

(1) Pro « opilione » sive « pastore, amicus » legitur (רִיחָ). Sed verbum ambiguum est, quia fisdem litteris utrumque nomen scribitur: verum amicus

« ree », pastor « roe » legitur; רִיחָ igitur nomen *Hebraum* diversimode legit Hieronymus, « roe » hic loci, « ree » vero in « questionibus *Hebraicis* ». De hac diversa interpretandi ratione apud Hieronymum non insolita, diximus in prolegomenis nostris. *MAR.*

(2) *Vulgatus interpres* constanter effert « Thamnathas »; *Hebræus* vero חֲבֹנָתָה.

Judam, et dixit ei: Non inveni eam; sed et homines loci illius dixerunt mihi nunquam ibi sedisse scortum. At Judas: Habeat sibi, certe mendacii nos arguere non poterit (*Vulg. potest*): ego misi hodie quem promiseram, et tu non invenisti eam. Eo autem post tres menses renuntiaverunt Judae, dicentes: Fornicata est Thamar nurus tua, et videtur uterus illius intumescere. Dixit Judas: Producite eam, ut comburatur. Quae cum educeretur ad poenam, misit ad socerum suum, dicens: De viro, cujus haec sunt, concepti; agnosce cujus sit annulus, et armilla, et baculus. Qui, agnitis muneribus, ait: Justior me est (1), quia non tradidi eam Sella filio meo. Attamen ultra non cognovit illam. Instante autem partu, apparuerunt gemini in utero: atque in ipsa effusione infantum, unus protulit manum, in qua obsterix ligavit cocciu, dicens: iste egredietur prior. Illo vero retrahente manum, egressus est alter; dixitque mulier: Quare divisa est propter te maceria? Et ob hanc causam vocavit nomen ejus Phares. Postea egressus est frater ejus, in cujus manu erat cocciu: quem appellavit Zara.

T. XXXIII, B. XXXIX, C. LXIX, Cap. XXXIX. — Igitur Joseph ductus in Aegyptum est, emitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitus (*Vulg. add. sui*), vir Aegyptius, de manu Ismaelitarum, a quibus perductus erat. Fuitque Dominus cum eo, et erat vir in cunctis prospere agens: habitavitque in domo domini sui, qui optime noverat esse Dominum cum eo, et omnia, quae gereret, ab eo dirigi in manu illius. Invenitque Joseph gratiam coram domino suo, et ministrabat ei, a quo prepositus omnibus gubernabat creditam sibi domum, et universa quae ei tradita fuerant: benedixitque Dominus domui Aegyptii propter Joseph, et multiplicavit tam in aedibus, quam in agris, cunctam ejus substantiam: nec quidquam aliud noverat, nisi panem quo vesceretur. Erat autem Joseph pulchra facie, et decoris aspectu. Post multos itaque dies injecti domina oculos suos

(1) In Hebraeo habet: « Justificata est ex me », non quod justa fuerit, sed quod comparatione illius minus mali fecerit, nequaquam vaga ad turpitudinem, sed liberis requirendo. MART.

— Addit ms. Urbinas hic nomen « Thamar ».

(2) Aliter mss. codices et canon Hebr. verit. qui legunt: « Cuique vidisset me clamare »; sed idem est sensus in utraque lectione. MART.

— Nostri et quos Martian. consulit mss. « vidisset » pro « audisset ».

in Joseph, et ait: Dormi mecum. Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam: Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat qui habeat in argenteo non poterit (*Vulg. potest*): ego misi hodie quem promiseram, et tu non invenisti eam. Eo autem post tres menses renuntiaverunt Judae, dicentes: Fornicata est Thamar nurus tua, et videtur uterus illius intumescere. Dixit Judas: Producite eam, ut comburatur. Quae cum educeretur ad poenam, misit ad socerum suum, dicens: De viro, cujus haec sunt, concepti; agnosce cujus sit annulus, et armilla, et baculus. Qui, agnitis muneribus, ait: Justior me est (1), quia non tradidi eam Sella filio meo. Attamen ultra non cognovit illam. Instante autem partu, apparuerunt gemini in utero: atque in ipsa effusione infantum, unus protulit manum, in qua obsterix ligavit cocciu, dicens: iste egredietur prior. Illo vero retrahente manum, egressus est alter; dixitque mulier: Quare divisa est propter te maceria? Et ob hanc causam vocavit nomen ejus Phares. Postea egressus est frater ejus, in cujus manu erat cocciu: quem appellavit Zara.

T. XXXIV, C. LXX, Cap. XL. — His itaque gestis, accidit ut peccarent duo eunuchi, pincerna (3) regis Aegypti, et pistor, domino suo. Iratusque Pharaeo contra eos (nam alter pincernis praerat, alter pistoribus), et misit eos in carce-

(3) Notat Sanctus Hieronymus in Hebraeo scriptum esse « Masec », illud verbum quod in nomine servi Abraham supra legitur. Hodie tamen in Hebraeo illud verbum nonnihil habet diversitatis, quia pro servo Abraham supra, cap. xv, 2, scribitur: **מִסֵּק** « masec »: hic vero **מִשְׁקָה** « masec ». Nomen autem « masec » more vulgi « pincernam » vocat Hieronymus. MART.

rem principis militum in quo erat victus et Joseph. At custos carceris tradidit eos Joseph, qui et ministrabat eis. Aliquantum temporis fluxerat, et illi custodia tenebantur. Videruntque ambo somnium nocte una juxta interpretationem congruam sibi; ad quos cum introisset Joseph mane, et vidisset eos tristes, seiscitatus est dicens: Cur tristior est hodie solito facies vestra? Qui responderunt: Somnium vidimus, et non est qui interpretetur nobis. Dixitque ad eos Joseph: Nunquid non Dei est interpretatio? Referte mihi quid videritis. Narravit prior, praepositus pincernarum, somnium suum: Videbam coram me vitem, in qua erant tres propagines, crescere paulatim in gemmas, et post flores uvas maturescere: calicemque Pharaonis in manu mea; tuli ergo uvas, et expressi in calicem quem tenebam, et tradidi poculum Pharaoni. Respondit Joseph: Haec est interpretatio somnii: Tres propagines, tres adhuc dies sunt, post quos recordabitur Pharaeo ministerii tui, et restituet te in gradum pristinum: dabisque ei calicem juxta officium tuum, sicut facere ante consueveras. Tantum memento mei, cum tibi bene fuerit, et facias mecum misericordiam; ut suggeras Pharaoni, et (*Vulg. ut*) educat me de isto carcere; quia furto sublatus sum de terra Hebraeorum, et hic innocens in lacum missus sum. Videns pistorum magister quod prudenter somnium dissolvisset, ait: Et ego vidi somnium: Quod haberem tria canistra farinae super caput meum; et in uno canistro magis erat excelsius, portare me omnes cibos qui fiunt arte pistoria, avesque comedere ex eo. Respondit Joseph: Haec est interpretatio somnii: Tria canistra, tres adhuc dies sunt; post quos auferet Pharaeo caput tuum, ac suspendet te in cruce, et lacerabunt volucres carnes tuas. Exin dies tertius natalis (*Vulg. natalitius*) Pharaonis erat: qui faciens grande convivium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum, et pistorum principis. Restituitque alterum in locum suum, ut porrigeret regi (*Vulg. ei*) poculum: alterum suspendit in cruce (*Vulg. patibulo*), ut conjectoris veritas probaretur. Et tamen succedentibus prosperis, praepositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

C. LXXI, Cap. XLI. Post duos annos vidit

(1) In Hebraeo **שָׁלוֹם** « salom » habet: quare Hieronymus in questionibus jam centies nominatis ita interpretatur ad verbum: « Sine me Deus respondebit pacem Pharaoni ». Denique, inquit, Symma-

Pharaeo somnium. Putabat se stare super fluvium, de quo ascendebant septem boves, pulchrae et crasse nimis; et pascebantur in locis palustribus. Aliae quoque septem emergebant de flumine, foedae confectaque macie et pascebantur in ipsa annis ripa in locis virentibus: devoraveruntque eas, quarum mira species et habitudo corporum erat. Expergefactus Pharaeo, rursus dormivit, et vidit alterum somnium. Septem spicae pullulabant in culmo uno plene atque formosae: aliae quoque totidem, spicae tenues, et perensae ureidine oriebantur, devorantes omnem priorum pulchritudinem. Evigilans Pharaeo post quietem, et facto mane, pavore perterritus, misit ad (*Vulg. add. omnes*) conjectores Aegypti cunctosque sapientes, et accersitis narravit somnium, nec erat qui interpretaretur. Tunc demum reminiscens pincernarum magister ait: Confiteor peccatum meum. Iratus rex servis suis, me et magistrum pistorum retrudi jussit in carcerem principis militum: ubi una nocte uterque vidimus somnium, praesidium futurorum. Erat ibi puer Hebraeus, ejusdem ducis militum famulus: cui narrantes somnia, audivimus quiddam postea rei probavit eventus: ego enim redditus sum officio meo et ille suspensus est in cruce. B. XL. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Joseph totonderunt: ac veste mutata, oblatum est ei. Cui ille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat: que audivi te prudentissime (*Vulg. sapientissime*) conijcere. Respondit Joseph: Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni (1). Narravit ergo Pharaeo quod viderat: Putabam me stare super ripam fluminis, et septem boves de anne conscendere, pulchras nimis, et obesitas carnis, quae in pastu paludis vireta carpebant. Et ecce, has sequebantur aliae septem boves in tantum deformes et macilentae, ut nunquam tales in terra Aegypti viderim: quae, devoratis et consumptis prioribus, nullum saturitatis dedere vestigium sed simili macie et squalore torpebant. Evigilans, rursus sopore depressus, vidi somnium: Septem spicae pullulabant in culmo uno plene atque pulcherrimas. Aliae quoque septem tenues et percussae ureidine, oriebantur e stipulae quae priorum pulchritudinem devoraverunt. Narravi conjectoribus somniorum

clus more suo apertius transtulit: « Non ego, sed Deus respondebit pacem Pharaoni ». MART.

— Mavult in Hebraeo, questionibus transferri, « pacem » juxta Hebr. **שָׁלוֹם**.

(*Vulg.* somnium), et nemo est qui edisserat. Respondit Joseph: Somnium regis unum est: quæ facturus est Deus, ostendit Pharaonem. Septem boves pulehres, et septem spicæ plena, septem ubertatis anni sunt: eademque viam somnii comprehendunt. Septem quoque boves tenues atque macilentæ, quæ ascenderunt post eas, et septem spicæ tenues, et vento urente percussæ septem anni sunt venturæ famis. Qui hoc ordine complebuntur: Ecce septem anni venient fertilitatis magnæ in universa terra Ægypti; quos sequentur septem anni alii tantæ sterilitatis, ut oblivioni tradatur cuncta retro abundantia: consumptura est enim fames omnem terram, et ubertatis magnitudinem perditura est inopie magnitudo. Quod autem vidisti secundo ad eandem rem pertinens somnium, firmitatis indicium est, eo quod fiat sermo Dei, et velocius impleatur. Nunc ergo provideat rex virum sapientem et industrium, et præficiat eum terræ Ægypti, qui constituat præpositos per singulas (*Vulg.* cunctas) regiones, et quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis (*Vulg.* sterilitatis), qui jam nunc futuri sunt, congregat in horrea, et omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur serveturque in urbibus. Et paratur futuræ septem annorum fami, quæ oppressura est Ægyptum, et non consumetur terra inopia. Placuit Pharaoni consilium et cunctis ministris ejus: locutusque est ad eos: Num invenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit? Dixit ergo ad Joseph: Quis ostendit Deus tibi omnia quæ locutus es, nunquid sapienterem et similem tui invenire potero? Tu eris super domum meam, et ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum regni solio te præcedam. Dixit quoque rursum Pharaon ad Joseph: Ecce constitui te super universam terram Ægypti. Tulit annulum de manu sua et dedit eum in manu ejus, vestivitque eum stola byssina, et collo torquem

(4) Hunc locum paraphrasticis vertit Hieronymus, in Hebræo enim hæc tantum leguntur: « Et vocavit Pharaon nomen Joseph » פֶּתַח סַפְּרָא « Saphaneth phane ». Sed ad sensum Scripture facilius percipiendum non parum conducunt quæ ab Hieronymo addita monentur: unde libro « traditionum Hebræarum » de nomine imposito Joseph ipse scribit: « Licet Hebræice hoc nomen » absconditorum repletorem » sonet, tamen quia ab Ægyptio ponitur, ipsius lingue debet habere rationem. Interpretatur ergo sermone Ægyptio « Saphaneth phane, » sive, ut Septuaginta transferre voluerunt, *Ἐπιπορευτικῆς*,

auream circumposuit. Fecitque eum ascendere super curram suam secundum, clamante præcone, ut omnes coram eo genu flecterent, et præpositum esse scirent universæ terræ Ægypti. Dixit quoque rex ad Joseph: Ego sum Pharaon: absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti. Vertitque nomen illius, et vocavit eum lingua Ægyptiaca, Salvatorem mundi (1). Deditque illi uxorem Aseneth, filiam Putiphares, sacerdotis Heliopoleos, T. XXXV. Egressus itaque Joseph ad terram Ægypti (triginta autem annorum erat quando stetit in conspectu regis Pharaonis, circumvit omnes regiones Ægypti. Venitque fertilitas septem annorum: et in manipulos redactæ segetes congregatæ sunt in horrea Ægypti. Omnis etiam frugum abundantia in singulis urbibus condita est. Tantaque fuit multitudo (*Vulg.* abundantia) tritici, ut arenae maris cœquaretur, et copia mensuram excederet. Nati sunt autem Joseph filii duo antequam veniret fames; quos ei peperit Aseneth, filia Putiphares, sacerdotis Heliopoleos. Vocavitque nomen primogeniti, Manasses, dicens: Oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, et domus patris mei. Nomen quoque secundi appellavit Ephraim, dicens: Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. Igitur transactis septem annis ubertatis, qui fuerant in Ægypto, ceperunt venire septem anni inopie, quos prædixerat Joseph: et in universo orbe fames prævaluit; in cuncta autem terra Ægypti deerat panis. Qua esuriante, clamavit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus ille respondit: Ite ad Joseph, et quidquid vobis dixerit, facite. Crescebat autem quotidie fames in omni terra: aperuitque Joseph universa horrea et vendebat Ægyptiis: nam et illos oppresserat fames. Omnesque provincie veniebant in Ægyptum, ut emerent escas, et malum inopie temperarent.

B. XII, C. LXXII, Cap. XLII. — Audiens autem

Salvator mundi: « eo quod orbem terra ab imminente famis excidio liberarit ». MARR.

— Nonnihil ab Hebræo abluvit, neque enim habet textus, « vertitque nomen ejus », multoque minus illud, « lingua Ægyptiaca »: sed tantum, « et vocavit Pharaon nomen Joseph, Zaphnat panth ». Nec ignorat Hieron. commodum in Hebræo significatum habere has voces, scilicet, « abscondita revelantis »: sed maluit Ægypticæ putare originis, quod alii tamen auctores non probant. Vide « quest. Hebræicas ».

Jacob quod alimenta venderentur in Ægypto, dixit filiis suis: Quare negligitis? Andivi quod triticum ventundetur in Ægypto: descendite et emite nobis necessaria, ut possimus vivere et non consumamur inopia. Descendentes igitur fratres Joseph decem, ut emerent frumenta in Ægypto (Benjamin domi retento ab Jacob, qui dixerat fratribus ejus: Ne forte in itinere quidquam patiar mali), ingressi sunt terram Ægypti cum aliis qui pergebant ad emendum. Erat autem fames in terra Chanaan. Et Joseph, princeps (*Vulg. add.* erat in terra) Ægypti, atque ad illius nutum frumenta populis vendebatur. Cumque adorassent eum fratres sui, et agnovisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos: Unde venisti? Qui responderunt: De terra Chanaan, ut emamus victui necessaria. Et tamen fratres ipse cognoscens, non est agnitus ab eis. Recordatusque somniorum, quæ aliquando viderat, ait ad eos: Exploratores estis: ut videatis infirmiora terræ, venistis. Qui dixerunt: Non est ita, domine, sed servi tui venerunt ut emerent cibos. Omnes filii unius viri sumus: pacifici venimus, nec quidquam famuli tui machinantur mali. Quibus ille respondit: Aliter est: immanita terræ hujus considerare venistis. Et (*Vulg.* At) illi: Duodecim, inquit, servi tui, fratres sumus, filii viri unius in terra Chanaan, minimus cum patre nostro est, et alius non est super. Hoc est, ait, quod locutus sum: Exploratores estis. Jam nunc experimentum vestri capiam: per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus. Mittite e vobis unum, et adducat eum, vos autem eritis in vinculis, donec probentur quæ dixistis, utrum falsa an vera sint: aliquin per salutem Pharaonis exploratores estis. Tradidit ergo eos custodiae tribus diebus. Die autem tertio eductis et carcere, ait: Facite quæ dixi, et vivetis: Deum enim timeo. Si pacifici estis, frater vester unus ligetur in carcere: vos autem abite, et ferte frumenta quæ emistis, in domos vestras, et fratrem vestrum minimum ad me adducite, ut possim vestros probare sermones, et non moriamini. Fecerunt ut dixerat, et locuti sunt ad invicem: Merito hæc palimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, cum deprecaretur nos, et non audivimus; ideoque venit super nos ista tribulatio. E quibus unus Ruben, ait: Nunquid non dixi vobis: Nolite peccare in puerum, et non audistis me? En sanguis

ejus exquiritur. Nesciebant autem quod intelligeret Joseph, eo quod per interpretem loqueretur ad eos. Avertitque se parumper, et flevit: et reversus locutus est ad eos. Tollensque Simeon, et ligans illis presentibus, jussit ministris ut impleant saccos eorum tritico, et reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in viam: qui fecerunt ita. At illi portantes frumenta in asinis (*Vulg. add.* suis) profecti sunt. Apertoque unus sacco, ut daret jumento pabulum in diversorio, contemplatus pecuniam in ore sacculi, dixit fratribus suis: Reddita est mihi pecunia mea (*Vulg. tac.* mea), en habetur in sacco. Et obstupefacti, turbati, dixerunt mutuo: Quidnam est hoc quod fecit nobis Deus? Veneruntque ad Jacob patrem suum in terram Chanaan, et narraverunt ei omnia quæ accidissent sibi, dicentes: Locutus est nobis dominus terræ dure, et putavit nos exploratores provincie. Cui respondimus: Pacifici sumus, nec ullas molimur insidias. Duodecim fratres uno patre geniti sumus: unus non est super, minimus cum patre versatur in terra Chanaan. Qui ait nobis: Sic probabo quod pacifici itis: fratrem vestrum unum dimittite apud me, et cibaria domibus vestris necessaria sumite, et abite, fratremque vestrum minimum adducite ad me, ut sciam quod non sitis exploratores, et istum, qui tenetur in vinculis, recipere possitis, ac deinceps emendi quæ vultis habeatis licentiam. His dictis cum frumenta effunderent, singuli repererunt in ore saccorum ligatas pecunias exterritisque simul omnibus, dixit pater Jacob: Absque liberis me esse fecistis, Joseph non est super, Simeon tenetur in vinculis, Benjamin auferetis: in me hæc mala omnia reciderunt. Cui respondit Ruben: Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi: trade illum in manu mea, et ego eum tibi restituum. At ille: Non descendet, inquit, filius meus vobiscum: frater ejus mortuus est, ipse solus remansit: si quid ei adversi acciderit in terra ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

B. LXII, C. LXXIII, Cap. XLIII. — Interim fames omnem terram vehementer premebat. Consumptisque cibis, quos ex Ægypto detulerant, dixit Jacob ad filios suos: Revertimini, et emite (*Vulg. add.* nobis) paxillum escarum. Respondit Judas: Denuntiavit vir nobis ille sub testificatione jurandi, dicens: Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduce-

ritis vobiscum. Si ergo vis mittere eum nobiscum, pergemus pariter, et ememus tibi necessaria: sin autem non vis, non ibimus: vir enim, ut saepe diximus, denuntiavit nobis, dicens: Non videbitis faciem meam absque fratre vestro minimo. Dixit eis Israel: In meam hoc fecistis miseriam, ut indicaretis et alium habere vos fratrem. At illi responderunt: Interrogavit nos homo per ordinem nostram progeniem: si pater viveret, si haberemus fratrem, et nos respondimus ei consequenter juxta id quod fuerat seiscitatus: nunquid scire poteramus quod diciturus esset: Adducite vobiscum fratrem vestrum? Judas quoque dixit patri suo: Mitte puerum mecum, ut proficiscamur, et possimus vivere, ne moriamur nos et parvuli nostri. Ego suscipio puerum: de manu mea require illum: nisi reduxero, et tradidero eum tibi, ero peccati in te reus omni tempore. Si non interessisset dilatio, jam vice altera venissemus. Igitur Israel pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis, sumite de optimis (*Vulg. add. fructibus*) terrae in vasis vestris, et ferte viro munera, modicum resinae, et mellis, et styracis, stactes, et terebinthi, et amygdalarum. Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum, et illam, quam invenistis in saeculis, reportate, ne forte errore factum sit; sed et fratrem vestrum tollite, et ite ad vivum. Deus autem (*Vulg. add. meus*) omnipotens faciat vobis eum placabilem, et remittat vobiscum fratrem vestrum quem tenet, et nunc Benjamin: ego autem quasi orbatus absque liberis ero. Tulerunt ergo viri munera, et pecuniam duplicem, et Benjamin: descenderuntque in Aegyptum, et steterunt coram Joseph. Quos cum ille vidisset, et Benjamin simul, praecipit dispensatori domus suae, dicens: Introduce viros domum, et occide victimas, et instrue convivium, quoniam (*Vulg. add. hodie*) mecum sunt comesturi meridie. Fecit ille quod sibi fuerat imperatum, et introduxit viros domum. Ibi que exterriti, dixerunt mutuo: Propter pecuniam, quam retulimus prius in saccis nostris, introducti sumus, ut devolvat in nos calamitatem, et violenter subiciat servituti, et nos, et asinos nostros. Quamobrem in ipsis foribus accedentes ad dispensatorem (*Vulg. add. domus*) locuti sunt: Oramus, domine, ut audias (*Vulg. add. nos*). Jam ante descendimus ut

emereamus escas, quibus emptis, cum venissemus ad diversorium, aperuimus saeculos nostros, et invenimus pecuniam in ore saccorum: quam nunc eodem pondere reportavimus. Sed et aliud attulimus argentum, ut emamus quae (*Vulg. add. nobis*) necessaria sunt: non est in nostra conscientia, quis eam posuerit in marsupiiis nostris. At ille respondit: Pax vobiscum, nolite timere: Deus vester, et Deus patris vestri, dedit vobis thesauros in saeculis vestris; nam pecuniam, quam dedistis mihi, probatam ego habeo. Eduxitque ad eos Simeon. Et introductis domum, attulit aquam, et laverunt pedes suos, deditque pabula asinis eorum. Illi vero parabant munera, donec ingrederetur Joseph meridie: audierant enim quod ibi comesturi essent panem. Igitur ingressus est Joseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus (*Vulg. add. suis*): et adoraverunt prostrati in terram. At ille elementer resalutatis eis, interrogavit (*Vulg. add. eos*), dicens: Salvusne est pater vester senex, de quo dixeratis mihi? Adhuc vivit? Qui responderunt: Sospes est servus tuus pater noster, adhuc vivit. Et incurvati, adoraverunt eum. Atollens autem oculos Joseph, vidit Benjamin fratrem suum uterinum, et ait: Iste est frater vester parvulus, de quo dixeratis mihi? Et rursus: Deus, inquit, miseratur tui, fili mi. Festinavitque, quia commota fuerunt viscera ejus super fratre suo, et erumpebant lacrymae, et introiens cubiculum, flevit. Rursusque lota facie egressus, continuat se et ait: Ponite panes. Quibus appositis seorsum Joseph, et seorsum fratribus, Aegyptiis quoque, qui resecebantur simul, seorsum (illicium est enim Aegyptiis comedere cum Hebraeis, et profanum putant hujuscemodi convivium), sederunt coram eo, primogenitus juxta primogenitiam suam, et minimus juxta aetatem suam. Et mirabantur (nimis) [h. viri ad invicem] sumptis partibus, quas ab eo acceperant: majorque pars venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet. Biberuntque et inebriati sunt cum eo (1).

Cap. XLIV. — Praecipit autem Joseph dispensatori domus suae, dicens: Imple saccos eorum frumento, quantum possint capere, et pone pecuniam singulorum in summitate sacci. Scyphum autem meum argenteum, et pretium

(1) Idioma est lingua Hebraica, ut « ebrietatem » pro « satiitate » ponat, sicut Psal. LXXV, 11: « In

sillicidiis ejus inebriabitur germinans »; haud dubium quin terra pluvius irrigata. MAAR.

quod dedit tritici, pone in ore sacci junioris (1). Factumque est ita. Et orto mane, dimissi sunt cum asinis suis. Jamque urbe exierant, et processerant paululum: tunc Joseph, accessit dispensatore domus: Surge, inquit, persequere viros: et apprehensis dieito: Quare reddidistis malum pro bono? Scyphum quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, et in quo angurari solet: pessimam rem fecistis. Fecit ille ut jusserat. Et apprehensis per ordinem locutus est. Qui responderunt: Quare sic loquitur dominus noster, ut servi tui tantum flagitii commiserint? Pecuniam, quam invenimus in summitate saccorum, reportavimus ad te de terra Chanaan: et quo modo consequens est ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum? Apud quemcunque fuerit inventum servorum tuorum quod quaeris, moriatur, et nos servi erimus domini nostri. Qui dixit eis: Fiat juxta vestram sententiam: apud quemcunque fuerit inventum, ipse sit servus meus, vos autem eritis innoxii. Itaque festinato deponentes in terram saccos, aperuerunt singuli. Quos scrutatus, incipiens a majore usque ad minimum, invenit scyphum in sacco Benjamin. At illi, scissis vestibus, oneratisque rursus asinis, reversi sunt in oppidum. Primusque Judas cum fratribus ingressus est ad Joseph (necdum enim de loco abierat) omnesque ante eum in terram pariter corruerunt. Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? An ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia? Cui Judas: Quid respondebimus, inquit, domino meo? Vel quid loquemur, aut juste poterimus obtendere? Deus invenit iniquitatem servorum tuorum: en omnes servi sumus domini mei, et nos, et apud quem inventus est scyphus. Respondit Joseph: Absit a me ut sic agam: qui furatus est scyphum, ipse sit servus meus; vos autem abite liberi ad patrem vestrum. Accedens autem propius Judas, confidenter ait: Oro, domine mi, loquatur servus tuus verbum in auribus tuis, et ne irascaris famulo tuo; tu es enim post Pharaonem dominus meus. Interrogasti prius servos tuos: Habetis patrem, aut fratrem? Et nos respondimus tibi domino meo: Est nobis pater senex, et puer parvulus, qui in senecta illius natus est; ejus uterinus frater mortuus est, et ipsum solum habet mater sua, pater vero tenere diligenter eum. Dixistisque servis tuis: Adducite eum

ad me, et ponam oculos meos super illum. Suggestimus domino meo: Non potest puer relinquere patrem suum; si enim illum dimiserit, morietur. Et dixisti servis tuis: Nisi venerit frater vester minimus vobiscum, non videbitis amplius faciem meam. Cum ergo ascendissemus ad famulum tuum, patrem nostram, narravimus ei omnia quae locutus est dominus meus. Et dixit pater noster: Revertimini, et emite nobis parum tritici. Cui diximus: Ire non possumus: si frater noster minimus descendat (*Vulg. descenderit*) nobiscum, proficiscemur simul; alioquin illo absente, non audeamus videre faciem viri. Ad quae ille respondit: Vos scitis quod duos genuerit mihi uxor mea. Egressus est unus, et dixistis: Bestia devoravit eum et huensque non comparat. Si tuloritis et istum, et aliquid ei in via contigerit, deductis canos meos cum moerore ad inferos. Igitur si intravero ad servum tuum patrem nostrum, et puer defuerit (cum anima illius ex hujus anima pendeat), videritque eum non esse nobiscum, morietur, et deducet famuli tui canos ejus cum dolore ad inferos. Ego proprie servus tuus sum, qui in meam hunc recepi fidem; et spondeo, dicens: Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore. Manebo itaque servus tuus pro puero in ministerium domini mei, et puer ascendat cum fratribus suis. Non enim possum redire ad patrem meum, absente puero, ne calamitatis, quae oppressura est patrem meum, testis assistam.

Cap. XLV. — Non se poterat ultra cohibere Joseph multis coram adstantibus; unde praecipit ut egredierentur cuncti foras, et nullus interesset alienus agnitioni mutuae. Elevavitque vocem cum fletu; quam audierunt Aegyptii, omnisque domus Pharaonis. Et dixit fratribus suis: Ego sum Joseph; adhuc pater meus vivit? Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti. Ad quos ille elementer: Accedite, inquit, ad me. Et cum accessissent prope: Ego sum, ait, Joseph, frater vester, quem vendidistis in Aegyptum. Nolite pavere, nec vobis durum esse videatur, quod vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos. Biennium est quod fames esse coepit in terra; et adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit, nec meti. Praemisitque me Deus ut reservemini super terram

(1) Pro « sacco, peronem » vel « follem » in Hebraeo habet. Ita S. Hieronymus. MAAR.